Völgyesi Orsolya

Egy író a jegyzői hivatalban[1]

Abstract: A Writer in the Notarial Office. The study examines the first stage of the public career of Ferenc Kölcsey (1790–1838), the renowned nineteenth-century writer and poet. Kölcsey entered the political life of Szatmár county unusually late, at the age of thirty-nine. In 1829, Baron Miklós Vécsey, acting lord lieutenant, appointed him deputy notary of the county, and in 1832 chief notary. In the same year, the county assembly also elected him as a delegate to the Diet.

The notarial office played a key role in county administration, and Kölcsey therefore remained a decisive figure in local political life until his death in 1838. As deputy notary and later as chief notary, Kölcsey, who consistently represented an oppositional position throughout his public career, was able to exert considerable influence on the political resolutions of the county in the 1830s. He drafted and presented to the local nobility the documents to be debated by the county assembly.

The study also considers the extent to which Kölcsey's public career may be regarded as typical, and what career opportunities were available to a chief notary in the final decades of the late estate-based order.

Keywords: Ferenc Kölcsey; Szatmár county; notarial office; career opportunities of the county elite; estate-based public sphere; manuscript publicity

Palugyay Imre a következőképpen írt a jegyzői hivatalról az 1844-ben megjelent *Megyerendszer hajdan és most* című munkájában: „A' jegyzői hivatal vármegyéinkben valamint nem kevés munkával van összekötve, úgy egyik legszebb 's legnevezetesebbike a vármegyei hivataloknak: mert mind az, mi a' vármegyéknél irásban teendő, vagy előadandó; a' jegyzői hivatal' egyénei által tétetik fel, 's adatik elő; – szóval tollai 's tolmácsai a megyéknek."[2] A tanulmány azt szeretné bemutatni, hogy a Hymnus költője, Kölcsey Ferenc milyen körülmények között vállalta el az aljegyzői megbízatást Szatmár vármegyében, hogyan látta el a helyi adminisztráció e kulcsfontosságú pozícióját, s hivatalvállalása miként hatott pályájának alakulására.

Kölcsey meglehetősen későn, 39 évesen kezdte meg közéleti pályafutását. 1829 tavaszán tiszteletbeli táblabíróvá, majd ugyanebben az évben, a július 7-i tisztújításon első aljegyzővé, az 1832. november 15–16-i restauráció alkalmával pedig főjegyzővé

[1] A kutatásokat a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K 143017 számú projektje (A magyarországi rendiség politikai kultúrája, 1526–1848 II.) támogatta.

[2] Palugyay 1844: 106.

nevezte ki báró Vécsey Miklós főispáni helytartó, aki apja örökébe lépve maga is 1829 márciusában kezdte meg hivatali pályáját Szatmár vármegye élén. Kölcseyt nem sokkal főjegyzővé történt kinevezése előtt, 1832. november 6-án választották meg első követté, s ez immár nem kinevezéstől, hanem a többség akaratától függő pozíció volt. Megyéjét 1834 decemberéig képviselte Pozsonyban – ekkor követtársával, Eötvös Mihály főszolgabíróval együtt lelkiismereti okokból lemondott,[3] a főjegyzői hivatalt azonban egészen 1838 augusztusában bekövetkezett haláláig betöltötte.

Az akkor már országosan ismert író, költő, kritikus és szerkesztő hivatalvállalására nem sokkal testvérének, Kölcsey Ádámnak (1796–1827) a halála után került sor.[4] Az elhunyt testvér rendezetlen anyagi helyzetet és peres ügyeket hagyott családjára. Kölcseyt a sógornője, Szuhányi Josephine és félárván maradt unokaöccse, Kölcsey Kálmán (1825–1849) iránti felelősség vezérelte, mikor átvette a családfői feladatokat, és belevetette magát a gazdálkodói életformával járó napi gondokba és kihívásokba. Alig két év elteltével pedig bekapcsolódott a helyi politikába, és rövidesen a tisztikar tagja lett. Az aljegyzői hivatal nem túl magas, de kiszámítható jövedelmet (évi 300 forintot) és rengeteg adminisztratív feladatot jelentett számára, annál is inkább, mert az 1817 óta pozícióban lévő főjegyző, berenczei Kováts Sándor 1832 februárjában lemondott, így a teendők oroszlánrésze már ekkortól Kölcseyre hárult. Barátjához, Szemere Pálhoz 1833. március 20-án már az országgyűlés helyszínéről írt önéletrajzi levelében csak röviden emlékezett meg erről a jelentős változásokat hozó időszakról: „Özvegy és árva maradt; 's a' nagy, a' tehetős rokonságbol segédre senki nem kelt – számot veték magammal; azt hívém leszen erőm a' világ' bajaiba lépni, bár hoszú elszögellés miatt erejim gyakorlat nélkül valának; 's gazda lettem; 's (1829) hívatalbeli. Egyik, mint másik állapot küszdéssel jár; de mint literatorra nagy befolyással volt. Ettöl kezdve az oratori Pálya, több élet (wahres Leben) munkáimban, stb. Önérzés az előtt is sok volt, mind verseimben, mind kritikáimb*an*; de beszédeimben talán büszkeség is van. De én soha nem beszélltem közhelyen csak mint Jegyző, és Követ; 's illyenkor érzenem kellett, hogy tiszteletre méltó test' nevében szollok."[5] Kölcsey tehát inspirációt nyert az új szerepekből: úgy látta, a hivatali feladatok megtermékenyítően hatottak irodalmi működésére, elsősorban a számára új műfajt és új kihívást jelentő beszédírás területén,[6] ugyanakkor büszkeséggel töltötte el, hogy mint jegyző, majd mint országgyűlési követ megyéjét és annak nemesi közösségét képviselhette a köztanácskozásokban. Egy nem sokkal később ugyancsak Szemeréhez intézett levélből az is kiderül, hogy Kölcsey hivatalba lépését megelőzően mindössze egyszer volt jelen a szatmári közgyűlésen, korábban tehát nem tartotta szükségesnek, hogy részt vegyen a megyei közéletben: „De én mind addig mig

[3] Erről bővebben lásd Pajkossy 1996.

[4] Ismertségére jellemző, hogy Toldy (Schedel) Ferenc Handbuch der ungarischen Poesie című, 1828-ban megjelent kétkötetes antológiájában közölte Kölcsey német nyelvű életrajzát és huszonöt költeményét.

[5] Kölcsey Ferenc Szemere Pálhoz. Pozsony, 1833. március 20. Kölcsey 2011: 202.

[6] A megyei közéletben való részvétel inspirálhatta Kölcseyt két fiktív törvényszéki beszéd megírására. Az első, mely A' férj-ölő címet kapta, minden bizonnyal még 1833 márciusa előtt keletkezett, s az Athenaeumban jelent meg 1837. június 11-én. Vö. Kölcsey 1998: 181–189.

*1*829 a' B. Vécsey installátióján megjelentem, 's kevés hónapok mulva hívatalb*a* léptem, egész életemben csak egyszer voltam Szathmár Vgye gyűlésén, 's kétszer a' Pest Vgye ház' galeriáján. Tudnod kell, hogy én Megyei Patvarista sem voltam soha."[7] Vagyis a megyei ügyek intézésében Kölcseynek nem volt semmilyen gyakorlati tapasztalata, s bár a debreceni református kollégiumban folytatott tanulmányainak befejezése után, 1809-ben Pesten jurátus lett, az ügyvédi vizsgát soha nem tette le, s azt megelőzően törvénygyakorlaton sem volt.

Kölcsey közéleti aktivizálódása egybeesett az új főispáni helytartó, ifjabb Vécsey Miklós báró megjelenésével és a szatmári politikai erőviszonyok átalakulásával, aminek első jele az addigi első alispán, Isaak Sámuel lemondása és a hat év után megtartott, 1829-es tisztújítás volt, ahol Kölcsey Vécsey embereként kerülhetett az aljegyzői pozícióba.[8] Fontos megjegyezni, hogy Kölcsey bármennyire is távol tartotta magát addig a megyei közélettől, a választások előtt aktívan belevetette magát a helyi nemesség mozgósításába. Jól ismerte, s nem utasította el azokat a praktikákat, melyekkel a korteskedés során a tisztújítások alkalmával a szemben álló felek a korszakban rendszeresen éltek.[9]

Az 1820-as évek végén kezdődő időszak, ha csak átmenetileg is, de a reformelképzelések iránti nyitottabb légkört hozta el Szatmárban. Különleges helyzetet teremtett, hogy a megyében birtokos gróf Károlyi György mellett éppen Károlyi jóvoltából báró Wesselényi Miklós is itt fejtette ki magyarországi politikai tevékenységét – a gróf ugyanis átruházta Wesselényire lophágyi birtokát. Ez az időszak országos viszonylatban a törvényhatóságok megélénkülő levelezését hozta magával, nagy jelentőséggel bírt a rendszeres bizottsági munkálatok megyei felülvizsgálata, illetve az 1830-as és 1832/36-os országgyűlésre való felkészülés.

Mint az elsősorban Barta István kutatásainak köszönhetően tudható, Kölcsey már hivatalvállalása előtt írt beszédeket rokona, Kende Zsigmond számára, aki 1823 és 1829 között Szatmár vármegye első aljegyzője (s így Kölcsey hivatali elődje) volt.[10] Ide sorolható a *Beiktatáskor* című beszéd, mely ifjabb Vécsey Miklós báró 1829. március 16-i hivatalba lépése alkalmából készült Kende számára. Kérdés azonban, hogy a beszéd hol hangzott el, mert a jegyzőkönyvben a főjegyző, berenczei Kovács Sándor orációja olvasható, amely nem egyezik meg a Kölcseynek tulajdonított szöveggel. Barta István szerint a beszéd nem a közgyűlésen, hanem a Vécseyt a szállásán felkereső s az ősi szokás szerint az ünnepélyes gyűlésre invitáló küldöttségben hangozhatott el, melynek Kende Zsigmond is tagja volt.[11]

Egy korábbi, Kende számára írott alkalmi szöveg, a *Követek visszaérkezésekor* című azonban 1827 októberében bizonyosan elhangzott a Szatmár vármegyei közgyűlésén.[12]

---

[7] Kölcsey Ferenc Szemere Pálnak. Pozsony, 1833. április 12. Kölcsey 2011: 238.

[8] Vécsey és Kölcsey kapcsolatáról lásd Taxner-Tóth 1990; Zsoldos 2023.

[9] Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak. [Cseke, 1829. június 26.] Kölcsey 2007: 272; vö. Zsoldos 2023: 27–28.

[10] Barta 1959.

[11] Barta 1959: 256–257.

[12] Az országgyűlésen először Isaák Sámuel alispán és ifjabb Vécsey Miklós képviselte a megyét. Isaákot

Ezt követően (vagy szinte ezzel egy időben) az oráció Kende Zsigmond neve alatt nyomtatásban is megjelent Nagykárolyban Gőnyei Gábor nyomdájában. A beszéd kéziratát Kölcsey még a kinyomtatás előtt megküldte Szemere Pálnak utalva arra, hogy annak valójában ő a szerzője.[13] A szöveg ezt követően jelentős karriert futott be Kende neve alatt: 1828 márciusában ugyanis megjelent egy rövid méltatás keretében a Felső Magyar-országi Minervában a következő bevezetővel: „Prózánk' elhagyott állapotja, Literatúránk' zsenge korát mutatja tagadhatatlanul. Mert ha vannak is némelly Mestereink a' beszédnek e' nemében: úgy látszik, nem voltak még eddig olly befolyással Íróink' nagyobb számába, hogy a' kötetlen nyelv ezen példányok szerént indulna magára díszt ölteni. […] Azért mi minden legkissebb prózai munkát, melly nyelvére nézve is megfelel ezeknek, méltónak tartjuk, hogy az Olvasók' figyelme rá fordittassék, 's azoknak, kik kevesebb készülettel ragadnak tollat, ajánltassék."[14] A lap Hazai Literatúra rovatában ez alkalommal egy egyházi és egy polgári beszéd látott napvilágot, s mindkettő Szatmárhoz kötődött. Az egyházi Kovács Flórián (1754–1825) szatmári püspök temetésekor hangzott el Lázár János szentszéki jegyzőtől, a polgári pedig a Kende által elmondott üdvözlőbeszéd volt,[15] melyet 1829-ben a Szemere által szerkesztett Élet és Literatúra. Muzárion című folyóirat is közölt az első és utolsó bekezdés kihagyásával.[16] Néhány évvel később viszont Kölcsey már a saját neve alatt vette fel a művet a beszédeit tartalmazó kötetébe, mely a cenzúraviszonyok miatt végül csak 1848-ban jelenhetett meg.

Ugyanígy készülhetett 1829 tavaszán a *Szatmári adózó nép állapotáról* szóló jelentés, amely az 1827:7. tc. által elrendelt országos összeírás Szatmár vármegyére vonatkozó megállapításait összegezte.[17] Kende Mándy Péter főszolgabíróval az összeírást végző szatmári bizottság tagja volt, s a Kölcseyvel való levelezése alapján bizonyosnak tűnik, hogy ismételten igénybe vette rokona segítségét a szöveg kidolgozásához. Kölcsey 1829 áprilisában ugyanis a következőket írta Kendének: „Ígéretedet, hogy meglátogatsz, sok örömmel fogadom; én minden jegyzéseimmel készen vagyok; de az impopulatio' calculusa a' megküldött actákbol a' Szatmári Clerus' Schematismusával egybevetve, előttem megfoghatatlan differentiát mutat. Szeretném, ha megérkeztedkor a' legújabb nemesi Conscriptiót magaddal hoznád."[18] Az országos összeírásnak további következményei is voltak Kölcsey életében. 1830-ban két alkalommal (január végétől február végéig, majd pedig május első felében) Miskolcon tartózkodott Vécsey Miklós főispáni

lemondása után Botka Lajos főszolgabíró, Vécseyt pedig Kováts Sándor főjegyző váltotta a pozsonyi tanácskozásokon.

[13] „Itt veszesz, Édes Palim, […] 2., Egy Vgyei beszédet, mellyet (köztünk maradjon) K[ende]. Zsiga' számára írtam. Ha méltónak leled, a' többek sorába felveheted név nélkül." Kölcsey Ferenc Szemere Pálnak. Cseke, 1827. szeptember 27. Kölcsey 2007: 227.

[14] [Sz. n.] 1828: 1635.

[15] A beszédet lásd Kende 1828: 1636–1637.

[16] Kende Zsigmond: „Isten az embert szabadságra teremtette, de egyszersmind társaságra is; …" Élet és Literatúra. Muzárion 1829. 3. kötet 11. rész XXXVIII. közlemény 39–42.

[17] Vö. Barta 1959: 257–269.

[18] Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak. Cseke, 1829. április 20. Kölcsey 2007: 266.

helytartóval, hogy egy másik törvényhatóság képviselőiként külső szemmel vizsgálják meg a Borsod megyei „conscriptio" adatait. Kölcsey levelezéséből úgy tűnik: Vécsey megbízott aljegyzőjének felkészültségében, emellett minden bizonnyal jó kapcsolat és kölcsönös tisztelet alakult ki közöttük. Májusi elutazása előtt így írt Kende Zsigmondnak: „Én az Administratornak sokkal tartozom, 's kész vagyok érette áldozatra is; azonban lehetetlen meg nem vallanom, hogy épen most házamat 's gazdaságomat hosszú időre elhagynom, tetemes kár nélkül meg nem eshetik; annyival inkább, mert Pepinek is ez idén hat hetet kell Szobránczon töltenie."[19] Kölcsey már első miskolci útja előtt is arról panaszkodott Kendének, hogy nem tudja pálinkáját eladásra szállítani Debrecenbe, s így sógornője minden pénz nélkül marad. Ezért arra kérte Kendét, hogy a levélhez mellékelt nyugta ellenében vegye fel két negyedévi fizetségét a megyei pénztárból.[20] Ez az epizód is érzékelteti, hogy Kölcseynek nemcsak a helyi közéletben való ismertséget és elismerést hozott, de bizonyos mértékű anyagi biztonságot is jelentett a hivatalvállalás. A miskolci tartózkodás ihletően hatott Kölcsey írói tevékenységére is: minden bizonnyal 1837 tavaszán keletkezett az Emlényben napvilágot látott, *A' karpáti kincstár* című elbeszélése, mely miskolci házigazdájának, Kraudy Sándor Jánosnak, illetve annak családjának a nevét örökítette meg.[21] A görög eredetű, evangélikus vallású kereskedőfamília azonban egy késmárki német polgári közegben jelent meg Kölcsey művében.[22]

1831. január 24-én hallgatta meg a Szatmár megyei közgyűlés az 1830. évi országgyűlésről visszatérő követek beszámolóját. A diétán Csomay Pál másodalispán és gróf Károlyi György képviselte a törvényhatóságot. A vármegye végzést hozott a Károlyi által elmondott követjelentés kinyomtatásáról, de a kormányzat közbelépése miatt ez végül is meghiúsult: a dokumentumot felsőbb parancsra hivatkozva a főispáni helytartó a nagykárolyi nyomdában lefoglaltatta, a további nyomtatást pedig megtiltotta. Miután a megye értesült a történtekről, a március 7-i közgyűlésen két javaslat hangzott el: az egyik Wesselényi Miklóstól, a másik Geöcz Ferenc első alispántól származott. Míg a báró azonnal egy felirat küldését sürgette az uralkodóhoz, addig Geöcz a nádor közbenjárását akarta kérni az ügyben.[23] Hosszas vita után végül a második javaslat kapott többséget: a törvényhatóság József nádorhoz intézett feliratát Kölcsey dolgozta ki mellékelve a főhercegnek a szóban forgó követjelentést is.[24] Károlyi titkára, Bártfay László csak 1831 márciusának végén érkezett meg Pestről Nagykárolyba, s nyomban el akarta kérni az akkor már Csekén tartózkodó Kölcseytől a követjelentéssel kapcsolatos feliratot. Kölcsey azonban így válaszolt: „Nincs szokásomban a' közönség' nevében készült íromanyaimat

[19] Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak. Cseke, 1830. április 21. Kölcsey 2007: 283.

[20] Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak. Cseke, 1830. január 21. Kölcsey 2007: 278.

[21] Miskolci szállásadójáról a következőképpen számolt be Kölcsey: „Édes Zsigám, Tegnap érkezénk meg, 's egész ma délig a' Buday Feri vendégei valánk; ma délután költöztünk Kraudy kereskedő házához. Ide várom leveledet." Kölcsey Ferenc Kende Zsigmondnak. Miskolc, 1830. január 25. Kölcsey 2007: 279.

[22] Kovács 1996.

[23] A március 7-i közgyűlésen történtekről lásd Kölcsey Ferenc Bártfay Lászlónak. Nagykároly, 1833. március 11. Kölcsey 2007: 330–331.

[24] A dokumentumot lásd Kölcsey 2003: 75–77.

magamnál tartani; töredékem, mellyröl az letisztáztatott a' levéltárban maradtt most is, mint minden más ílly alkalommal. Azért törekedjél azt ott Károlban kerítni kézhez."[25]

Itt érdemes megjegyezni, hogy Csorba Sándor szerint Kölcsey megőrizte a jegyzői hivatalban 1780 körül Schemberger Ferenc által kialakított rendet. Ekkortól választották szét ugyanis az addig egységesen kezelt irategyüttesben a törvénykezési-jogi és kormányzati-közigazgatási dokumentumokat. Kölcsey idejére ez valószínűleg tovább differenciálódott: külön sorozatot képeztek ugyanis a pénztári, katonai, nemesi vallási tárgyú iratok és a már említett peres iratok és közpolitikai ügyek. Teljes joggal feltételezhető, hogy Kölcsey kitűnő tollú, felkészült, nagy teherbírású, pontos és precíz hivatalnok volt, s írói, akadémiai teendői mellett sem hanyagolta el a rábízott hivatalt.[26]

Barta István Kölcsey politikai pályakezdéséről szóló, fentebb már idézett tanulmányában azt feltételezte, hogy a Károlyi Györgyhöz köthető követjelentés is Kölcsey munkája lehet. Károlyi titkárának, Bártfay Lászlónak Szemere Pálhoz írt, február 8-i levele azonban jelentősen árnyalja ezt a felvetést, ráadásul egy másik filológiai problémát is segít megoldani: „Ide zárok két beszédet. – Az elsőt, melly az én írásom, Kölcseynknek kellett volna a' Gyűlésben elmondania, de a' Fő Notarius szólalt fel, 's így mindketten nem fogadhaták az Országgyűlési Követeket. Feri csak szívességből közlé azt velem a' Gyűlés után estve, 's meg engedé, hogy leírhassam, de egyszersmind megígérém, hogy azt veled közlöm Édes Palim."[27] A levélrészlet nyilvánvalóan Kölcsey *Követek' visszaérkezése, koronázás után* című beszédére utal, s arra, hogy az hasonlóan a Kende számára korábban írt *Beiktatáskor* című munkájához, nem hangzott el a szélesebb nyilvánosság előtt, sőt még egy szűkebb közönség előtt sem, mint ahogy az egyébként a Vécsey beiktatására írt szöveggel történt. A levél folytatásában pedig ez olvasható: „A másik beszédet Gróf Károlyi György igen szépen mondta el, mint vissza tért Követ, a' Gyülésben. Ő maga írta: imitt-amott igazításomat láthatod, de a' mi csekélység. – Valóban örvendeni kel, hogy Magnásaink illy szépen magyarosodnak." Trócsányi Zsolt Wesselényi-monográfiájában azt feltételezte, hogy a jelentéshez szükséges anyagokat Wesselényi állította össze, Kölcsey legfeljebb csak kiegészítette azokat saját gondolataival.[28] A báró azonban csak egy nappal a közgyűlés előtt érkezett Nagykárolyba, s nem valószínű, hogy egy majdnem kész követjelentéssel jelent volna meg a megyegyűlés helyszínén. Az azonban tudható, hogy Bártfay már 1830. december 25-én azt írta Kölcseynek, hogy Károlyi hozzáfogott a követjelentés kidolgozásához, s titkárán keresztül az aljegyzői feladatokat ellátó Kölcseytől akarta elkérni a megye által az országgyűlés alatt készített pótutasításokat.[29] Az is kétségtelen, hogy Kölcsey 1831 januárjában Pécelen tartózkodott

[25] Kölcsey Ferenc Bártfay Lászlónak. Cseke, 1831. április 1. Kölcsey 2007: 341.

[26] Csorba 2003: 182.

[27] Bártfay László Szemere Pálnak. Pest, 1831. február 8. DRE RL SZT XI. 11.

[28] Trócsányi 1965: 111–112. Trócsányi lábjegyzetben arra is utalt, hogy Barta István lektori véleményében ekkor már Bártfayt tartotta a követjelentés szerzőjének.

[29] „minthogy ír neki az úr, kérje nevemben, hogy az Országgyülés lefolytában adott Suppletoria -- Instructiokat számomra minél előbb lemásoltatván, küldje vagy Tiszteim által küldesse Staféta által ide Pestre, mert Tek. Csomay Pál úr az eredetieket a' maga írásai közé rakván, elvitte, 's most ha a' *Nagyságos*

Szemerénél, és január 9-én ígéretet tett, hogy Bártfayékat is meglátogatja Pesten.[30] Amennyiben Bártfay már ekkor dolgozott a követjelentés megszövegezésén – mert az szinte bizonyos, hogy visszafogott megfogalmazása ellenére nem elhanyagolható szerepe lehetett a dokumentum elkészítésében –, feltételezhető, hogy azt megmutatta a hozzá érkező Kölcseynek, s esetleg ő is alakított a követi beszámolón.[31] Jelenlegi ismereteink szerint a Károlyi-féle követjelentésnek a Kölcsey-szövegkorpuszba való felvétele azonban továbbra sem indokolt.

A Kölcsey hivatali működéséhez köthető szövegek ugyanakkor jelentősen bővültek az elmúlt évtizedekben. Kiss András kolozsvári levéltáros (1922–2013) ugyanis Szatmár vármegye levéltárában 166 Kölcsey kézírásával fennmaradt dokumentumot gyűjtött össze és adott ki 2003-ban. Ebből 103 keletkezett a Kölcsey követi megbízatása előtti időszakban, 1829 júliusa és 1832 októbere között. A következőkben elsősorban aljegyzői működésének néhány fontosabb mozzanatára fókuszálok.

Szatmár megye 1831. júniusi közgyűlésén mindenekelőtt Wesselényi Miklós fellépése nyomán több, nagy jelentőségű ügy került a napirendre. Ilyen volt a nyomtatástól eltiltott követjelentéssel kapcsolatos nádori válaszra adandó újabb reakció. A nádor április 9-i válasza ugyanis nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. József nádor elismerte a megyének az uralkodó, a haza és a törvények iránti hűségét, de elítélte s kemény szavakkal illette a követjelentésben foglaltakat. Az újabb feliratban a megye megerősítette: a követi beszámolót ők úgy tekintették, mint az országgyűlés eseményeinek hű leírását, s nem láttak és most sem látnak semmi kivetnivalót abban, hogy a követjelentésben az ország mindeddig orvosolatlan sérelmeiről is szó esett. Alkotmányos sérelemnek látták továbbra is, hogy a reláció kinyomtatására vonatkozó végzésük megsemmisítése a nádor és a helytartótanács megkerülésével történt, holott – véleményük szerint – az uralkodó és a törvényhatóság között felmerülő nézeteltérések kapcsán őket is meg kellett volna hallgatni. Ezért újra megkérték József főherceget, „hogy saját Nádori jusait 's a' N*agy* Mlgu HTanács befolyását figyelembe venni méltóztassék; 's egy ezer évek olta saját alkotványi szabadságában álló törvényhatóságot ismeretlen bánásmóddal, meg nem szollítva, ki nem hallgatva ítélet alá vettetni ne engedjen".[32]

A közgyűlés másik fontos határozata volt, hogy a vármegye a közös történelmi múltra és a mind fenyegetőbb orosz terjeszkedésre hivatkozva az uralkodó közbenjárását kérte a lengyel nemzet megsegítése s alkotmányának helyreállítása érdekében: „Bizonyosan nem tűri el Felséged, hogy továbbra is ilyesfajta kegyetlen háborút viseljenek európai kultúránk mai helyzetében, és méltónak tarja megakadályozni ezt az emberi vérontást igen kegyesen közbeavatkozva. Reméljük ezt annál is inkább, mert az Orosz Birodalom nagysága napról napra nőve egyre nyomasztóbbá válik, ezért a lengyel állam felosztására

vgyének Relatiot kell tennem, csak emlékezetböl tehetem jegyzéseimet a' Suppletoriakra nézve." Bártfay László Kölcsey Ferencnek. Pest, 1830. december 25. Kölcsey 2007: 315.

[30] Kölcsey Ferenc Bártfay Lászlónak. Pécel, 1831. január 9. Kölcsey 2007: 318.

[31] Vö. Völgyesi 2003.

[32] Kölcsey 2003: 83.

tett kísérlet nem alaptalanul kelt bennünk aggodalmat. Ettől az időponttól megszűnő északi kereskedelmünk semmi mást nem jelent, mint a jövő rettenetes szomorú jóslatát, ha valamikor Lengyelországnak, az oroszok által – miután a Török Birodalom meggyengült – el kell pusztulnia, ha nem lesz segítségük, világos, hogy ránk és hazánkra is rátámadnak."[33] A közgyűlés ugyanekkor reagált Bars vármegye nagy figyelmet keltő, 1831. május 3-án keletkezett feliratára és körlevelére, melyben a törvényhatóság ugyancsak a lengyel nemzet érdekében szólalt meg. Örömmel értesítették őket, hogy Szatmár még a körlevél kézhezvétele előtt határozott arról, hogy ez ügyben feliratot intéz az uralkodóhoz.[34]

Egy másik feliratban a vármegye azért fordult az uralkodóhoz, hogy a rendek korábbi kérésének megfelelően a következő országgyűlést ne Pozsonyba, hanem Pestre hívja össze: „Mivel egyfelől Pozsony szabad királyi város igen nagy távolsága miatt Erdély határvidéki és a Török Birodalommal határos vármegyéitől, a küldöttek oda- és visszaútja igen költséges, és a törvényhatóság levelezése a küldöttekkel igen nehéz, mindezek lebeszélnek arról, hogy az országgyűlés helyszínéül az említett Pozsonyt jelöljék ki, másrészről pedig ezek a nehézségek Pest városának a királyság közepén való fekvésének kedvező helyzeténél fogva megszűnnek."[35] A közgyűlés nagy jelentőségű határozatot hozott, amikor körlevélben arra szólította fel a többi törvényhatóságot, hogy a következő országgyűlésen követeik által szorgalmazzák Erdélynek a Magyar Királysághoz való visszakapcsolását, hiszen a Szent Korona joga e tekintetben az elmúlt századokban is kétségbevonhatatlan maradt. A körlevél azt is fontosnak tartotta, hogy mivel Erdély kérdése a közpolitikai operátumban szerepel, s várhatóan csak a tanácskozások vége felé kerül majd napirendre, az unió ügyét már a diéta elején vitassák meg: „Mert kimondhatatlan a' nyereség, melly az Erdely' lelkes, eredeti bélyegü, tiszta nyelvü 's a' haza és törvény eránt hív gyermekeinek minél elébb hozánk leendő csatlódásával, reánk háramlanék."[36] A lengyel ügy, a diéta Pestre vitele, illetve Erdélynek és a Részeknek Magyarországgal való egyesítése Kölcsey országgyűlési szereplésében is meghatározó jelentőséget kap majd. Pozsonyban Kölcseyt 1832. december 22-én választják meg kerületi jegyzőnek, e minőségében pedig ő dolgozza ki majd az előleges sérelmek második pontját, mely az Erdéllyel való uniót és a Részek visszacsatolását sürgette, melyhez egyébként Wesselényi szállította a „diplomatikai adatokat",[37] továbbá az ő munkája lesz az országgyűlés Pesten tartása kapcsán megfogalmazott felirat- és üzenettervezet is, s nagy jelentőségű beszédet

[33] Kölcsey 2003: 87.
[34] Kölcsey 2003: 89.
[35] Kölcsey 2003: 91.
[36] Kölcsey 2003. 90.
[37] „Erdély és Magyarország egybekapcsolásának tüzesebb ohajtója nincs, mint W[esselényi]. De ő nem csak ohajtás mellett marada; hanem mindent, mi az ohajtás teljesedését eszközölheti, munkába vett. Ő indítá Szatmár V[árme]gyét, hogy e nagy czélra az egész országot szólítsa fel; ő gyűjté öszve Erdélyben a diplomatikai adatokat, mikből az előlegesek 2 és 3 pontjai készültek; s midőn az ügy e jelen országgyűlésen folyamba jött, ő írt az erdélyiekhez felszólító leveleket, hogy megyénként tanácskoznának, s a magyar diaetát sürgető leveleikkel keresnék meg." Kölcsey 2000: 134.

mond a lengyelek mellett 1833 novemberében. Kölcsey levelezéséből az is tudható, hogy Wesselényi és Károlyi az 1831. júniusi közgyűlés alkalmával találkozott, és az aljegyzővel hármasban megbeszélést folytatott. Kölcsey azt is fontosnak tartotta Bártfay Lászlónak megírni, hogy a gróf indítványozta a megyegyűlésen, hogy számára az aljegyzői feladatkör megtartása mellett tiszteletbeli főjegyzői címet adományozzanak. Károlyi javaslata azonban Vécsey részéről nem lelt meghallgatásra.[38]

Nagy vihart kavart Wesselényi Miklósnak a következő, október 17-i közgyűlésen elhangzott beszéde, mellyel kapcsolatban gróf Reviczky Ádám kancellár vizsgálatot rendelt el. Ennek következtében Kölcseynek mint aljegyzőnek és mint a gyűlés egyik résztvevőjének is be kellett számolnia a történtekről. A vizsgálat nagy téttel bírt, hiszen a kormányzat már ekkor fontolgatta a báró perbe fogását. Kölcsey Vécsey Miklóshoz intézett, december 21-i levelében három pontban foglalta össze Wesselényi felszólalását. Eszerint Wesselényi kemény szavakkal illette a főispáni helytartót, mert az nem volt jelen a kolerajárvány idején a rábízott törvényhatóságban: „Megvallá, miképen semmi törvényeink nincsnek, mellyek az illyen bűnös elhagyásért méltó büntetést diktálnának; de megjegyezte egyszersmind, hogy van egy bizonyos neme a' büntetésnek, mit a' vétkes akkor sem kerülhet el, midőn a' törvények hallgatnak. E' büntetés a' közvélemény, melly a' kötelességének eleget nem tett Kormányzót szégyennel és gyalázattal bélyegzi; 's ezt mondván szégyent és gyalázatot kiáltott a' Főispányi Helytartó' fejére."[39] Ezt követően a báró visszautalt a megyének a lengyelek ügyében írt júniusi feliratára, s ennek kapcsán kijelentette: a lengyel nemzet többé nincs. Legfőképpen pedig nehezményezte a kolerajárvány idején tett kormányzati intézkedéseket, mindenekelőtt azt, hogy az eredetileg 1831. október 2-ra meghirdetett diétát a járványra hivatkozva elhalasztották: „Panaszolta, hogy Királyi Biztosok küldettek széllyel, hogy a' magányos ügyekben irtt levelek felbontattak, hogy Pesten a' bezárás miatt kenyér nélkül maradott szegénység, a' maga nyugtalankodásáért, a' szükség felett keménykedő katonaság által vérontással fenyíttetett meg. Továbbá fájlalta, hogy az Országgyűlés' határnapja meg nem tartatott; előadta, hogy a' Contributio' törvényes ideje October' 2dikán elmult; 's kívánta, hogy az, ezen határnaptol kezdve megszünttnek lenni declaráltassék; 's ezen megszüntetés legfelsőbb helyek elébe terjesztessék."[40] Ez utóbbi kapcsán a szatmári rendek egy felirat küldéséről döntöttek az uralkodóhoz az országgyűlés mielőbbi összehívása érdekében, mely munka szintén Kölcsey tollából származott. A Kiss András forráskiadványában szereplő fogalmazványon szeptember 26-i dátum szerepel, ez pedig arra utal, hogy az aljegyző már jóval a közgyűlés előtt kidolgozta a közgyűlés elé terjesztett szöveget.[41]

Kölcsey a felirat másolatát megküldte Pestre Bártfay Lászlónak, egyúttal megkérte, írassa le azt Szemere Pál számára is. Levelében röviden utalt arra, hogy az október 17-i közgyűlésen nagy vita alakult ki a felirat szövegéről, de Wesselényi védelmébe vette,

[38] Kölcsey Ferenc Bártfay Lászlónak. Cseke 1831. július 2. Kölcsey 2007: 372; vö. még Zsoldos 2023: 29–30.
[39] Kölcsey Ferenc báró Vécsey Miklósnak. [Cseke, 1831. december 21.] Kölcsey 2007: 434.
[40] Kölcsey Ferenc báró Vécsey Miklósnak. [Cseke, 1831. december 21.] Kölcsey 2007: 434–435.
[41] Kölcsey 2003: 93–102.

s elérte, hogy a többség elfogadja a Kölcsey által beterjesztett tervezetet. Ugyanakkor Geöcz Ferenc alispán bizonyos részektől elhatárolódott, s azt a kérte, fenntartásait rögzítsék a hivatalos jegyzőkönyvben is.[42] Az alispán által kifogásolt szakaszok, melyek a kolerajárvány alatt meghozott kormányzati intézkedéseket bírálták, ezek voltak: „Quid, quod sanctimonia litterarum, in negotiis privatis, hinc et inde missarum violata est? ", valamint „caedes scilicet in incolas Civitatis L. R. Pestiensis, medio militum in defensionem Regni, et horum ipsorum, qui Pestini caedebantur statutorum, patratus."[43] Ezek a mozzanatok Wesselényi közgyűlési felszólalásában is megjelentek, legalábbis ezeket emelte ki Kölcsey Vécseyhez írt, fentebb már idézett beszámolójában.

Bártfay november 9-i levelében arról számolt be barátjának, hogy a felírást nemcsak olvasták, de már vagy ötven másolat készült róla. „Ujságleveleink nagyon **servilis** portéka lévén, a' publikum csak így segíthet magán. Itéletemet kéred felőle? – Barátom jeles az, és szép: 's mint Vörösmarty' Bujdosóiban mondja a' fiú »Erős egy ének, mondhatom, de jó!« Nekem szerencsém vala mingyárt másod vagy harmad nap azt Gr. Széchenyinek, saját szállásán, többek jelenlétében felolvasnom; 's bár nem minden jelenlevő' gondolkozása egyezett annak tartalmával (-- az okokra nézve, -- jelesűl a' 1ae 9us, 's a' cordonok tekintetében), -- az egésznek szerkeztetésétől nem tagadhaták meg a' dicséretet."[44] Bártfay leveléből az is kiderült, hogy megkapta és olvasta az országgyűlés elhalasztását sérelmező trencséni és temesi feliratot is. A vármegyék reprezentációi, köriratai tehát az 1830-as évek elején a kéziratos nyilvánosság útján váltak ismertté, s ennek a nyilvánosságnak váltak részeivé Kölcsey megyei beszédei mellett jegyzői munkái is. Már ekkor megfigyelhető az is, hogy munkáit Bártfayn és Szemerén keresztül igyekezett megismertetni a szélesebb közvéleménnyel, ugyancsak őket vette igénybe nem sokkal később országgyűlési felszólalásainak terjesztése érdekében is.[45]

Kölcsey 1831/1832 folyamán meghatározó szerepet vitt Szatmár vármegyében a rendszeres bizottsági munkálatok véleményezésében. A legnagyobb terjedelmű jogügyi munkálat felülvizsgálatát Nagy Károly főügyésszel közösen végezte el mintegy nyolc hónap alatt, de a többi tárgyban kiküldött albizottságok munkáit is ő kapta meg átdolgozásra.[46] Az operátumokkal való foglalatosságot megpróbálta tudományos szempontból is kamatoztatni: összeállította a munkálatokban szereplő törvénytudományi műszavak jegyzékét is. Kölcseynek a *Műszavak a' törvénytudománybol* című kéziratos munkája, melynek elkészítését önként vállalta az Akadémia részére, 1832 január–márciusában nyerte el végső formáját, s azt Döbrentei Gábornak küldte meg.[47]

Kölcsey az országgyűlés alatt sem tette le teljesen a vármegyei jegyzői tollat. Először 1833 augusztusában utazott haza szabadságra Pozsonyból. A szeptemberi szatmári közgyűlés Wesselényi indítványára határozatot fogadott el az országgyűlés napirendjén

[42] Kölcsey Ferenc Bártfay Lászlónak. Nagykároly, 1831. október 21. Kölcsey 2007: 408.
[43] Kölcsey 2003: 96.
[44] Bártfay László Kölcsey Ferencnek. Pest, 1831. november 9. Kölcsey 2007: 421.
[45] Völgyesi 2010: 70–72.
[46] Bővebben lásd Barta 1959: 282–301.
[47] Völgyesi 2025: 91.

lévő vallásüggyel kapcsolatban, melynek tárgyalását a rendek, látva a felsőtábla ellenállását és a kormányzat törekvéseit az alsótábla erőviszonyainak megfordítására, már júliusban felfüggesztették. A vármegye végzésében semmisnek nyilvánította a törvényekkel ellentétes vagy a törvényi szabályozás keretein túllépő rendeleteket. A többi törvényhatóságot pedig körlevélben szólították fel, gondoskodjanak arról, hogy a megyékben birtokos regalisták minél nagyobb számban vegyenek részt a diétán, továbbá követeik útján szorgalmazzák a vallási sérelem újbóli napirendre tűzését. Kölcsey nem volt jelen a szeptember 9-i közgyűlésen, de a körirat fogalmazványa az ő kézírásában maradt fenn. A tárgy politikai súlyára tekintettel a megye főjegyzőjeként ő készítette el a tervezetet, annál is inkább, mert mint kerületi jegyző Pozsonyban részt vett a vallásügyi feliratok (nevezetesen az ötödik és a hetedik felirat) kidolgozásában is.[48]

A követi tisztségről való lemondás után Kölcsey tovább folytatta hivatali munkáját a vármegyében, így az országgyűlési követeknek adandó utasítást előzetesen megvizsgáló küldöttségben is ő látta el a jegyzői feladatokat. A bizottságban a másodalispán, Uray Bálint elnökölt, akitől Kölcseynek alapvetően különböztek a politikai nézetei, ráadásul Uraynak fontos szerepe volt abban, hogy az 1834. december 9-i közgyűlésnek az úrbéri reformjavaslatok mellett kiálló Kölcsey és Wesselényi számára kedvezőtlen kimenetele legyen.[49]

Kölcsey 1835 és 1838 között is több, politikailag „érzékeny" ügyben fogalmazta meg Szatmár vármegye álláspontját: így átiratot készített Balogh János perbe fogása kapcsán Bars vármegyéhez,[50] több alkalommal is feliratot, illetve átiratot készített báró Wesselényi Miklós hűtlenségi pere[51] és a letartóztatott országgyűlési ifjak ügyében.[52] Ugyancsak feliratot intézett a nádorhoz Kossuth Lajos katonai erővel történt elfogatása,[53] az uralkodóhoz pedig a Törvényhatósági Tudósítások betiltása miatt.[54] Feliratban utasította vissza azt a vádat is, mely szerint Szatmár visszaélést követett volna el a más megyékkel folytatott levelezéssel.[55] Politikailag ugyancsak kényes kérdést érintett annak az intézkedési tervnek a kidolgozása, amely az úrbéres és jobbágytelkeket használó nemesek megadóztatásával foglalkozott, s amelyet szintén Kölcsey jegyzett.[56] Ezenkívül Deák Ferenc közreműködése mellett részt vett a perbe fogott Wesselényi Miklós védőiratának elkészítésében is.[57]

A Szatmár vármegyei jegyzői hivatalba alsóbb fokú joggyakorlatra érkező fiatalemberek nemcsak kellő ismeretekre tehettek szert a megyei adminisztrációban, de a

[48] Bővebben lásd Völgyesi 2016.
[49] Az 1834. december 9-i közgyűlésről és következményeiről lásd Pajkossy 2010.
[50] Kölcsey 2003: 118.
[51] Kölcsey 2003: 124–126.
[52] Kölcsey 2003: 140–141, 141–142, 146–148, 149–155, 159–161.
[53] Kölcsey 2003: 164–169.
[54] Kölcsey 2003: 167–169.
[55] Kölcsey 2003: 170–171.
[56] Kölcsey 2003: 143–145.
[57] Ennek részleteiről lásd Pajkossy 2024.

Kölcsey mellett eltöltött idő politikai szocializációjukra is hatással volt, s ez többeknek a későbbeikben a közéleti pályáját is alapvetően meghatározta: elég csak Szalay Lászlóra, Pap Endrére vagy Décsey Lászlóra gondolni.[58]

Összegzés

Kölcsey vármegyei karrierje 39 éves korában kezdődött, Kende Zsigmondé 29 évesen – Kende tehát egy évtizeddel volt fiatalabb, mint Kölcsey, amikor közéleti pályája emelkedni kezdett: aljegyzőből lett főszolgabíró, majd 1832 novemberében első alispánná választották. A későbbiekben ő is képviselte a megyét a pozsonyi diétán 1839/40-ben, illetve 1847/48-ban. Kölcsey a hivatali ranglétrán nem került a főjegyzői hivatalnál magasabbra, a követi tisztséget mint a megye táblabírája és első aljegyzője nyerte el, de az országgyűlésen már mint főjegyző jelenhetett meg 1832 decemberében. Nem zárható ki, sőt bizonyosnak tűnik, hogy az 1837-es szatmári tisztújítás alkalmával komolyan felmerült benne a gondolat, hogy elnyerje az alispáni tisztséget. Ezt támasztja alá a megye közgyűlési jegyzőkönyve, mely szerint a június 6-án és 7-én lezajlott tisztújítás befejeztével berenczei Kovács Sándor táblabíró (korábbi főjegyző és országgyűlési követ) felszólalásában nehezményezte, hogy az időközben főispánná kinevezett Vécsey a szokással ellentétben nem tartott a választások előtt konferenciát, s nem egyeztette a megye tekintélyes földbirtokosaival és táblabíráival, hogy kiket jelöl a tisztségek betöltésére. Darvay Ferenc főszolgabíró csatlakozott ehhez a véleményhez, és sérelemként említette, hogy Kölcsey Ferenc neve az alispánságra jelöltek között nem szerepelt. „Ez előterjesztés köz részvétellel fogadtatott, s reá tartós helybenhagyás és pártolás következett. Miközben Kölcsey Ferenc főjegyző felállván, sajnállotta, hogy a conferentia feletti kérdés az ő neve említésével összekapcsoltatott. Mivel azonban ez megtörtént, kénytelennek látja magát kinyilatkoztatni, hogy úgy hitte, miképen neki joga volt a kijeleltek közé tétetést kérni, de ha kérésének sikere nem lőn, azért a főispánynak csak köszönettel nem tartozik, neheztelést pedig és fájdalmat miatta nem érez. Ő alispánysággal, vagy a nélkül, sem több, sem kevesebb nem fogott volna soha lenni, mint Kölcsey Ferenc. S minden esetre a teremben általánosan zajgó helyben hagyás előtte illy pillanatban többet ér, mint Magyarországnak minden alispánysága."[59]

Érdemes néhány főjegyzői életpályát is összevetni Kölcseyével. Az 1832–36-os országgyűlésen főjegyzőként volt jelen Bene József Csongrádból, Bezerédj István Tolnából, Jármy Imre Szabolcsból, Novák Antal Békésből, Palóczy László Borsodból, Széll Imre Vasból, Tarnóczy Kázmér Barsból. A főjegyzői hivatalból többek számára az előrelépést az első vagy másodalispáni pozíció elnyerése jelentette (Jármy Imre, Novák Antal,

[58] Vö. Pajkossy 2016.
[59] Takács 1988: 210.

Palóczy László, Tarnóczy Kázmér – ő egyébként nem Bars, hanem Nyitra alispánja lett), ezt követően többségük továbbra is megmaradt a megyei politizálás terepén, voltak azonban, akik uralkodói kinevezéstől függő hivatalt vállaltak. Széll Imre rögtön az országgyűlés befejezése után a Királyi Táblán folytatta pályáját, 1839-ben pedig tovább emelkedett a ranglétrán: személynöki, majd nádori ítélőmester lett. Bene József 1836-ban lemondott vármegyei tisztségéről, 1838-ban a diósgyőri koronauradalom prefektusává nevezték ki, s majd mint a megye adminisztrátora tér vissza 1845-ban Csongrádba. Novák Antal, aki egyébként baráti viszonyban volt Kölcseyvel, és ellenzéki nézeteket vallott, 1840-ben váltótörvényszéki ülnöki, 1842-ben pedig a helytartótanácsnál tanácsosi állásért folyamodott – sikertelenül.[60] Bezerédj számára csakúgy, mint Kölcsey számára a legmagasabb vármegyei pozíció a főjegyzőség volt. Az 1832/36. évi országgyűlés időszakában a Királyi Tábla tagjai közül főjegyzői tisztséget töltött be korábban: Beöthy Sándor, Császár Sándor, Niczky János, Platthy Mihály, Szerencsy István, Végh Ignác – egy részük először magasabbra lépett a megyei ranglétrán, s csak azt követően került a Királyi Táblára (Császár, Niczky, Platthy), más részük valamely kormányszékre (helytartótanács, Magyar Királyi Udvari Kancellária) kapott kinevezést, s csak azután folytatta pályáját a legfőbb bírói testületnél (Beöthy, Szerencsy, Végh). A Királyi Tábla tagjai között ugyancsak reprezentálva voltak az egykori megyei főügyészek (Szutsits József, Reviczky Imre, Matkovits István). Ezek a folyamatok és életpályák mindenképp a professzionalizáció jeleként értelmezendőek, s a vármegyei elit előtt mind inkább megnyíló karrierlehetőségként.[61] Kölcsey számára azonban ez az út éppen következetes politikai szerepvállalása miatt a liberálisok elleni perek időszakában nem állt nyitva.

Források

Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára, Szemere-tár (DRE RL SZT)

Kölcsey Ferenc 1998: *Szépprózai művek*. (S. a. r. Szilágyi Márton.) Kölcsey Ferenc Minden Munkái, Budapest.

Kölcsey Ferenc 2000: *Országgyűlési napló.* (S. a. r. Völgyesi Orsolya.). Kölcsey Ferenc Minden Munkái. Országgyűlési írások I, Budapest.

Kölcsey Ferenc 2003: *Kölcsey Ferenc notáriusi fogalmazványai Szatmár vármegye levéltárában*. (Összegyűjtötte Kiss András – szerk. és a jegyzeteket készítette Csorba Sándor.) A Kölcsey Társaság füzetei 14, Fehérgyarmat.

Kölcsey Ferenc 2007: *Levelezés II.* 1820–1831. (S. a. r. Szabó G. Zoltán.) Kölcsey Ferenc Minden Munkái, Budapest.

[60] Novák Antal pályájáról lásd Völgyesi 2002: 193–211.

[61] A Királyi Tábla tagjainak életútjáról bővebben lásd Völgyesi 2025a.

Kölcsey Ferenc 2011: *Levelezés III.* 1832–1833. (S. a. r. Szabó G. Zoltán.) Kölcsey Ferenc Minden Munkái, Budapest.
Palugyay Imre 1844: *Megye-rendszer hajdan és most. Törvény-történet-oklevelek- 's egyéb rokon kútfők után.* II. Megyei-hivatalok. Pest.
[Sz. n.] 1828: Szép Literatúra. *Felső Magyar-Országi Minerva* 4. (1828) 1. negyed 3. füzet (március) 1634–1635.

Hivatkozott irodalom

Barta István 1959: Kölcsey politikai pályakezdete. *Századok*. 93. 252–302.
Csorba Sándor 2003: Utószó. In: *Kölcsey Ferenc notáriusi fogalmazványai Szatmár vármegye levéltárában.* (Összegyűjtötte Kiss András – szerk. és a jegyzeteket készítette Csorba Sándor.) A Kölcsey Társaság füzetei 14, Fehérgyarmat, 180–182.
Kovács Sándor Iván 1996: „A kárpáti" és miskolci „kincstár". Közelítés az élmények felől Kölcsey Ferenc elbeszéléséhez. In: Kovács Sándor Iván: *Vágy és emlékezet. Kalauzolás felföldi írókhoz és „Kárpát szent bércére". Tanulmányok, esszék.* Budapest–Miskolc–Dunaszerdahely, 113–142.
Pajkossy Gábor 2010: Az 1834. decemberi szatmári megyegyűlés történetéhez. In: Hites Sándor – Török Zsuzsa (szerk.): *Építész a kőfejtőben. Tanulmányok Dávidházi Péter hatvanadik születésnapjára.* Architect in the Quarry. Studies Presented to Péter Dávidházi On His Sixtieth Birthday. Budapest, 224–236.
Pajkossy Gábor 2016: Kölcsey patvaristái. In: Dáné Veronka – Lupescuné Makó Mária – Sipos Gábor (szerk.): *Testimonio litterarum*. Tanulmányok Jakó Zsigmond tiszteletére. Kolozsvár, 299–306.
Pajkossy Gábor 2024: Deák, Kölcsey és Wesselényi védőirata. In: Kiss Gábor – Molnár András (szerk.): *„Szokatlan hódolat ez…" Tudományos konferencia Deák Ferenc születésének 220. évfordulója tiszteletére Zalaegerszeg, 2023. október 18.* Budapest, 91–106.
Takács Péter 1988: Akart-e Kölcsey alispán lenni? In: Csorba Sándor–Takács Péter: *Kölcsey és Szatmár megye. Tanulmányok és források Kölcsey Ferenc Szatmár megyei életéhez és tevékenységéhez.* (Szabolcsi Téka 6.) Nyíregyháza, 186–217.
Zsoldos Ildikó 2023: Kölcsey Ferenc és Vécsey Miklós báró. In: Minya Károly (szerk.): *„Ő értetek élt" Kölcsey Ferenc életet és kora.* Nyíregyháza, 23–35.
Taxner-Tóth Ernő 1990: Kölcsey Ferenc és Vécsey Miklós kapcsolata (Egy levél ürügyén) In: Taxner-Tóth Ernő – G. Merva Mária (szerk.): *Remény s emlékezet. Tanulmányok Kölcsey Ferencről.* Budapest–Fehérgyarmat, 87–97.
Trócsányi Zsolt 1965: *Wesselényi Miklós.* Budapest.

Völgyesi Orsolya 2002: *Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején. A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830–1832.* (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 9.) Gyula.
Völgyesi Orsolya 2003: Kölcsey Ferenc és a Károlyi György-féle követjelentés. In: *Szabó G. Zoltán 60. születésnapjára*. Budapest 37–38.
Völgyesi Orsolya 2010: Kölcsey és a magyar nyelv ügye az 1832–36-os országgyűlésen. In: Uő: Írók, szerepek, stratégiák. Budapest, 60–76.
Völgyesi Orsolya 2016: Kölcsey és Szatmár vármegye vallásügyi körirata (1833) In: Völgyesi Orsolya: *Rendi nyilvánosság és rendi politika a reformkorban. Tanulmányok.* Budapest, 124–133.
Völgyesi Orsolya 2025: Kölcsey és Deák az első reformországgyűlésen. In: Völgyesi Orsolya: *Excerpták. Tanulmányok a 19. századi magyar történelem és irodalom világából.* (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Budapest, 83–95.
Völgyesi Orsolya 2025a: A Királyi Tábla tagjai az 1832–36-os országgyűlésen. In: Völgyesi Orsolya: *Excerpták. Tanulmányok a 19. századi magyar történelem és irodalom világából.* (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Budapest, 64–82.